

ผีในตำรับยาล้านนา-วิเคราะห์ตำรายา (ตอนที่ 3)

รศ.ดร.ภญ.พณีย์ ศิริสะอาด

ผี หมายความว่า สิ่งที่มีมนุษย์เชื่อว่า เป็นสภาพลึกลับ มองไม่เห็นตัวแต่อาจปรากฏเหมือนมีตัวตนก็ได้ อาจให้คนหรือให้โทษได้ ในวรรณกรรมล้านนา ปรากฏการใช้ “ผี” อยู่บ่อย ๆ โดยมีความหมายว่าเป็น อนุมนุษย์ที่ไร้ร้ายแก่มนุษย์ ⁽¹⁾ ผีมีมากมาย แต่ที่เอ่ยถึงในตำรายา ได้แก่ ผีกละ (บางทีเรียกว่าผีกะ) คือผีปอบ คือผีที่มีกลิ่นคนเพื่อเรียกร่องให้มีการนำเอาอาหารไปเลี้ยงผี คือเช่นผีนั่น หรือเป็นผีเจ้าของเลี้ยงไว้ไม่ดีทำให้อดอยาก จึงไปสิงผู้อื่นเพื่อประจานผู้เลี้ยงผีนั่น อีกประเภทได้แก่ ผีพาย คือผีที่ตายเพราะความทรมาน ผีที่มีรูปร่างผอมแห้งมีแต่กระดูกชอบเข้าสิงเพื่อกินเครื่องในของคน โดยปริยาย หมายถึงอนุมนุษย์ที่ไร้ร้ายแก่คนอีกประเภทได้แก่ ผีโปง เป็นผีที่มีกลิ่นอยู่ในบริเวณแหล่งดินที่มีรสเค็ม หรือแหล่งน้ำขี้มขี้ขับ คนที่ถูกผีนี้ทำร้าย จะปวด หรือบวมพอง ตามข้อเท้าหรือขา เช่นเดียวกับผีย่า ดังนั้น ผีดังกล่าว มีผลต่อสุขภาพหรือความเจ็บป่วยของคน โดยส่วนใหญ่ในตำราจะเกี่ยวกับพิษของผี โดยเฉพาะผีโปง เกิดจากการถูกตอกกับพิษของโปง และ ผีย่า เกิดจากพิษทางน้ำ การแก้ไข มักโดยวิธีการปรุงยารูปแบบ ยาผง ยาลูกกลอน ยาทา ยารม ยาผง และ ยาน้ำ ส่วนหนึ่งใช้วิธีกินร่วมกับการสวดมนต์

ตัวอย่างแก่ผีกะ ผีพาย⁽²⁾ เอาพริกน้อย (พริกไทยดำ) ๑ แก่น ก่าหุ้ง (แมงมุม) ๓ ตัว แมงปุง ๓ ตัว แมงงจ (แมลงวัน) ขี้หมา เป็นสาม ขี้หมู รังต่อ ฟากจาน น้ำขี้หมา และ ยาฆ่าจ้านผีกะ เอาแก่นผักกาด กับผีเสื้อ เอาเกลือมาใส่หม้อแล้วเคี่ยว (ทว) แล การฆ่าจ้าน คือการกระทำด้วยไสยศาสตร์ เพื่อให้คนที่รักกันอยู่นั้น แห้งหายไปจากกัน (จ้าน ไทยใหญ่แปลว่าเบื่อ, หน่าย) (1) สอดคล้องจารีตของชุมชนจังหวัดแพร่ กล่าวไว้ว่า ⁽³⁾ คำว่า ฆ่าจ้าน เคยได้ยินเวลาเขาทำพิธีตัดสายผัวสายเมียก่อนจะเอาศพไปเผา (เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตาย) เป็นการแยกจากกัน บอกให้รู้ว่าตอนนี้อยู่ คนละภพภูมิแล้ว ไม่มีอะไรข้องเกี่ยวกับกันแล้วการฆ่าจ้านผีกะ ก็น่าจะหมายความว่า พิธีกรรมตัด/ขับไล่ความเป็นผีกะในตัวบุคคลนั้นๆออกไป (ไม่ให้ผีกะสิงสู่อีกต่อไป)หายจากการเป็นผีกะฆ่าฆ่าจ้านผีกะจึงเป็นยาที่ปกป้องมนุษย์จากอนุมนุษย์นั่นเอง วิธีอื่นได้แก่การแก้ด้วยคาถาอาคม เช่นคาถาพระฤๅษีไฟ อย่างไรก็ตามในทางล้านนา ผีก็มี เช่น ผีบ้าน ผีเรือน ผีเจ้าที่ ผีปู่ย่า ผีบ้าน ผีอารักษ์ เพราะคอยปกป้องรักษาลูกหลานตนในครอบครัวจากนิทานเรื่องเล่า ถ้าเราเป็นคนดี ไม่ไปรังควานเขาก่อน ผีก็จะไม่ทำร้ายเรา ตรงกันข้าม ผีนั้นๆก็จะช่วยเหลือ, ให้อภัยแก่เรา

บทความนี้ แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ และ สิ่งที่เป็นอันตรายต่อมนุษย์ หรืออาจเป็นพิษต่อร่างกาย โดยยาถูกใช้เป็นส่วนหนึ่งในการช่วยยับยั้ง แก้ปัญหาสุขภาพในสังคมของชนบทล้านนา

เอกสารอ้างอิง

1. ตำราตัวเมืองของพ่อหมานมอน มหาวรรณ แปลโดยพ่อหมอนจันทร์ ติะมาแก้ว อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย 2549.
2. ศาสตราจารย์ อุดม รุ่งเรืองศรี พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547.
3. บทสัมภาษณ์คุณพรหมเพ็ญ เครือไทย, อำเภอเมือง เชียงใหม่, 2560.

ปรึกษาเรื่องสมุนไพร/ภูมิปัญญาเพื่อสุขภาพได้ที่

คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

e-mail:pharpost@gmail.com

www.pharmacy.cmu.ac.th